

LBRIS

We know
books

Adrian Botezatu

BINOMUL RUSO-CHINEZ

CONSOLIDAREA LUMII
MULTIPOLARE

cu o prefață de
conf. univ. dr. Florin Pintescu

Alexandria
Publishing House

- <http://www.sectsko.org> (site-ul oficial al Organizației de Cooperare de la Shanghai.);
- <http://news.xinhuanet.com/english/> (agenția oficială de știri chineză);

Cuprins

Prefață	7
Introducere	15
CAPITOLUL 1	
Spațiu și populații în istoria Rusiei și a Chinei	25
<i>Coordonate etnice și statale în perioada antică și medievală</i>	27
Evoluția etnică și statală rusă	27
Devenirea etnică și statală chineză	37
Evaluarea relațiilor sino-ruse în perioada medievală	44
<i>Coordonate ale relațiilor sino-ruse în perioada modernă</i>	51
Expansiunea rusă	51
Evoluția statului chinez	65
Coordonate istorice ale raporturilor sino-ruse în perioada modernă	71
Evaluarea raporturilor sino-ruse în perioada modernă	77
<i>Relațiile ruso-chineze în perioada contemporană</i>	83
Evoluția statului rus	83
Evoluția statului chinez	90
Evoluția relațiilor sino-ruse în perioada contemporană	93
Evaluarea relațiilor sino-ruse în perioada contemporană	96
CAPITOLUL 2	
Dinamica structurilor geo-demografice din Federația Rusă și Republica Populară Chineză – analiză comparativă crono-spațială	101
<i>Caracteristicile demografice ale populației Federației Ruse</i>	103

Coordonate demografice	103
Vulnerabilități interne	113
<i>Caracteristicile demografice ale populației R. P. Chineze în perioada contemporană</i>	121
Coordonate demografice	121
Vulnerabilități interne	127
<i>Particularitățile demografice ale zonei de contact ruso-chineze din zona fluviului Amur</i>	131
<i>Evaluarea prezentului relațiilor sino-ruse din perspectivă demografică</i>	139
CAPITOLUL 3	
Importanța geostrategică a spațiului geografic și a resurselor naturale în relațiile bilaterale ruso-chineze.....	145
<i>Analiza geostrategică a spațiului geografic rus</i>	147
Coordonate generale	147
Identificarea cu Heartlandul	148
Doctrina eurasiatismului	151
Vectorul militar rus	152
Rusia – putere energetică.....	157
<i>Potențialul resurselor naturale ale Federației Ruse</i>	159
<i>Analiza geostrategică a spațiului geografic chinez</i>	179
China – o dublă perspectivă: continentală și maritimă.....	179
Importanța rolului jucat de Asia Centrală.....	187
Obiectivul Chinei: hegemonia în regiunea Asia-Pacific.....	190
Potențialul resurselor naturale ale Republicii Populare Chineze	192
<i>Interese ruso-chineze convergente.....</i>	201
Interese în plan geopolitic și geostrategic	201
Interese economice	218
<i>Interese ruso-chineze divergente.....</i>	229
Raporturi bilateral inegale	229

Asia Centrală – potențială zonă de coliziune.....	234
Concluzie	243
Bibliografie	249

Coordonate etnice și statale în perioada antică și medievală

Evoluția etnică și statală rusă

Etnogeneza rusă. În Europa Răsăriteană, grupul etnic și lingvistic dominant este cel slav care alcătuiește majoritatea populației unor țări din prezent precum: Polonia, Cehia, Slovacia, Bulgaria, Rusia, Ucraina și fostele state iugoslave. Zona de origine a slavilor este după toate probabilitățile zona Polesiei, adică spațiul dominant forestier și mlăștinos din bazinele Pripeatului și Bugului de Vest¹⁷. Slavii din această zonă fac parte, antropologic vorbind, din tipul baltic – preponderent brahicefal, răspândit la ruși, polonezi și bieloruși, dar și la popoarele baltice și la unele popoare finice precum estonienii și finlandezii¹⁸.

Originile etnice ale rușilor sunt incerte, deși au existat scrieri care ar putea să facă referire la ascendenți ai slavilor¹⁹ încă din

17. Martyn Rady, *Țării, Rusia, Polonia și Ucraina*, Editura All Educational, București, 2002, pag. 6.

18. Alexandru Ungureanu, Ionel Muntele, *Geografia populației*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2006, pag. 131.

19. Începuturile istoriei rușilor sunt destul de incerte, cu toate că auto-

antichitate, perioadă în care teritoriul actual al Rusiei era locuit de sciți în zonele de stepă din sud, în timp ce regiunea dintre râurile Moscova și Volga era ocupată din preistorie de către triburi fino-ugrice și germanice. Astfel, urmare a migrației slavilor din secolele VII și VIII, s-au format trei grupuri slave distincte: slavii de sud care au migrat în zona Balcanilor, slavii de apus care au migrat către zona Poloniei, Cehiei și Slovaciei și slavii de răsărit care au migrat spre zona Ucrainei și în vestul Rusiei. În consecință, rușii provin din rândul acestei ultime ramuri a slavilor.

Repere istorice: Rusia coagulată în jurul Kievului. Odată cu migrația spre est, slavii stabiliți în zona Niprului și a Dvinei au dezvoltat relații comerciale strânse cu kazarii și bulgarii, populații turcofone ce înființaseră formațiuni statale avansate în regiune. Dezvoltarea negoțului în această zonă a presupus înființarea a nenumărate așezări ca urmare a necesităților comerciale ale regiunii²⁰. Ulterior, slavii au fost nevoiți să se confrunte cu incursiunile vikinge/varege, derulate atât în scop de jaf, cât în vederea stabilirii de relații comerciale, din zona țărmului Mării Baltice spre interiorul continentului. Așa numiții varegi, nobileme scandinavă, au cucerit orașul slav Novgorod, în 862 d.Hr., conduși de către Roderick (sau Rurick), spre sfârșitul sec. IX urmașii lui Rurick în-

rii greci fac trimitere destul de timpuriu la grupuri etnice ce ar putea fi strămoșii slavilor cum ar fi Ptolemeu, Plinius sau Tacitus, care îi plasează în vecinătatea germanilor. De asemenea, în secolul VI d.Hr., Procopius și Iordanes amintesc despre așa numiții „sklaveni” care se stabiliseră pe Dunăre; pentru detalii, a se vedea: Thierry Camous, *Orienturi Occidenturi. 25 de secole de războaie*, Editura Cartier istoric, Chișinău, 2007, pag. 232.

20. Baza negoțului era constituită din sclavi, blănuri, miere, ceară; pentru detalii, a se vedea: Martyn Rady, *op. cit.*, pag. 8.

tinzându-și dominația până la Kiev, care a devenit cea mai importantă fortăreață a varegilor la intersecția rutelor comerciale dintre Marea Baltică, Marea Neagră și Marea Caspică. Numele acestor varegi era acela de *rus*, care ulterior s-a extins pentru întreaga populație slavă răsăriteană²¹.

Astfel, deși nu poate fi stabilit cu precizie în ce măsură nobiliimea varegă de origine suedeză a fost chemată de către slavi pentru a le fi conducători²², nu putem ignora totuși rolul jucat de varegi în fondarea structurii statale ruse (de altfel, prinții conducători au fost un amestec între elita varegă și slavi). Formațiunea stataală rezultată, cunoscută în istorie sub numele de Rusia kieveană, s-a aflat, în perioada secolelor IX-X, într-o continuă dezvoltare și expansiune teritorială pe axa istmului ponto-baltic în pofida atacurilor unor populații migratoare, precum maghiarii (în secolul X) și pecenegii (la sfârșitul sec. al XI-lea). Urmașul lui Rurick, Oleg, fondatorul statului kievean (aproximativ anul 880), a inițiat o politică atât de consolidare, prin subjugarea triburilor ce manifestau tendințe centrifuge în interiorul statului, cât și de expansiune, prin declanșarea de operațiuni militare. Un punct important, care avea să definească timp de un secol politica statului și să marcheze apogeul lui, l-a constituit definirea raporturilor de forță cu Bizanțul, împotriva căruia au fost inițiate campanii militare începând cu anul 907 d.Hr. De altfel, într-o măsură semnificativă, politica lui Igor, urmașul lui Oleg, avea să se înscrie pe coordonate similare, declanșând atacuri asupra Constantinopolului, încheiate în 944 d.Hr. prin prevederi avantajoase rușilor²³.

21. Ibidem, pag. 8.

22. Conform teoriei normande bazate pe *Cronica vremurilor trecute*.

23. De asemenea, Igor a inițiat războaie în regiunea Mării Caspice, unde

Probându-și forța și influența dobândită în cadrul acestor campanii, statul rus a fost angrenat în luptele pentru putere din cadrul Imperiului Bizantin. Astfel, la sfârșitul secolului X, împăratul Nikifor i-a cerut cneazului Sviatoslav să invadeze și să lupte împotriva bulgarilor, cărora le-a fost nimicită armata în anul 967 d.Hr., iar estul teritoriului a fost încorporat într-un principat rus largit²⁴. Neputând accepta influența extinsă exercitată inclusiv în Balcani, în anul 971 d.Hr., noul basileu Ioan i-a înfrânt pe ruși, forțându-i să părăsească Bulgaria. Un nou episod din cadrul relațiilor ruso-bizantine s-a consumat în anul 988 d.Hr. când în lupta pentru putere, împăratul Vasile al II-lea, având nevoie urgentă de ajutor, a apelat la cneazul Vladimir. În realizarea alianței, Vasile al II-lea i-a oferit-o de soție lui Vladimir pe sora sa Ana, condiționând gestul de promisiunea convertirii la creștinism a rușilor care încă erau păgâni. Astfel, urmare a acestor înțelegeri, Vladimir a adoptat creștinismul ca religie oficială în Rusia Kieveană (proces început în anul 988)²⁵. În concluzie, putem admite că politica de definire a raporturilor de forță cu Bizanțul avea să influențeze procesul de stabilire a identității religioase a poporului rus, opțiunea pentru creștinismul bizantin producând, așa cum vom vedea, efecte majore politice și culturale pentru statul rus.

În a doua jumătate a secolului al XI-lea, statul rus a fost grav

a invadat teritoriile musulmanilor din zona Azerbaidjanului; pentru detalii, a se vedea: Paul Dukes, *Istoria Rusiei 882 – 1996*, Editura All, București, 2009, pag. 22-23.

24. Warren Treadgold, *O scurtă istorie a Bizanțului*, Editura Artemis, București, 2003, pag. 166.

25. De asemenea, Vladimir i-a trimis lui Vasile al II-lea 6.000 de soldați care au constituit Garda Varangiană; pentru detalii, a se vedea: Ibidem, pag. 171.

afectat de o serie de factori interni, generați în special de conflictele pentru putere dintre urmașii cneazului Vladimir, dar și factori externi cauzăți de presiunea exercitată în mod constant de pecenegi, succedați de cumani. Astfel, pe fondul declinului Rusiei kievene, încep să se dezvolte noi centre urbane cu rol polarizator pentru slavii ruși. În nord, s-a dezvoltat Novgorodul care beneficia de revigorarea comerțului baltic, care s-a afirmat ca republică independentă, alegându-și proprii guvernatori civili și militari. Un statut asemănător îl deținea și orașul Pskov, situat la sud-vest de Novgorod, în zona lacului Peipus. În zona de nord-est, s-a afirmat orașul Vladimir, care și-a exercitat controlul politic și în zona orașelor Rostov și Suzdal. Fiind concurente pe zone de influență politico-economică, conflictul dintre aceste nuclee urbane din spațiul rus a devenit inevitabil. Armata Vladimirului a inițiat o serie de campanii militare împotriva Kievului în anul 1169, cucerind și jefuind orașul capitală, fără însă ca același succes să-l repurteze împotriva Novgorodului, în 1170²⁶. În paralel, în vest, o a treia regiune a început să se contureze cu un statut distinct, compusă din Galiția și Volânia, fapt determinat și de apariția unei noi rute de comerț în Răsărit, zonă aflată la granița Rusiei cu Polonia și Ungaria²⁷.

Observăm că în secolele XI-XII, spațiul rus a înregistrat un proces lent de dezintegrare, urmare a apariției unor centre de putere rivale în interiorul statului, care au reușit să diminueze treptat din importanța politică a Kievului. De altfel, în secolul al XII-lea, statul rus se prezenta ca un ansamblu politic divizat în fiefuri și slăbit economic de atacurile din stepă lansate de cumanii

26. Paul Dukes, *op. cit.*, pag. 28.

27. Ibidem, pag. 28.

LIBRIS | We know books

și pecenegii din sud, de bulgarii de pe Volga din est, precum și de lituanienii și germanii din vest. În consecință, un veac mai târziu, rușii nu erau pregătiți să reziste puternicului imperiu mongol, astfel că, aceștia, într-o alianță cu cumanii, au fost învinși, deși beneficiau de superioritate numerică (1224). Nu a fost decât începutul dezastrului, dat fiind că, între 1237 și 1238, mongolii au atacat și jefuit Rusia, orașele, cu excepția Novgorodului, fiind distruse, iar locuitorii masacrați, pentru ca, în 1240, simbolul puterii ruse, Kievul, să fie ars din temelii²⁸. Între timp, aripa occidentală a armatei mongole a întemeiat un hanat, cunoscut sub numele de Hoarda de Aur, cu capitala la Sarai, situat pe Volga inferioară, față de care cnejii ruși prestau jurământ de supunere și plăteau tribut²⁹.

Repere istorice: Rusia coagulată în jurul Moscovei. Deși fusese distrus în 1238 de către mongoli, orașul Moscova și-a revenit ulterior suficient de repede, încât să se impună, inițial, în fața unor centre rivale, ca Vladimir și Suzdal, aflate în declin, iar mai târziu, în fața Tverului. Preeminența Moscovei asupra celorlalte cnezate rusești avea baze atât geografice, cât și istorice, orașul Moscova fiind așezat pe râul Moscova ce are legătură cu Volga, fluviul cu acces la Marea Caspică, dar și către râurile din nord-vest ce curg spre Marea Baltică³⁰. Un rol important în afirmarea Moscovei l-a jucat sprijinul de care cnejii aceștia au beneficiat din partea bisericii ortodoxe și continuitatea dinastică la tron pe

28. Thierry Camous, *op. cit.*, pag. 160-162.

29. Paul Dukes, *op. cit.*, pag. 40-41.

30. Marius Lungu, *Atlas geografic general*, Editura Steaua Nordului, Constanța, 2009, pag. 31.

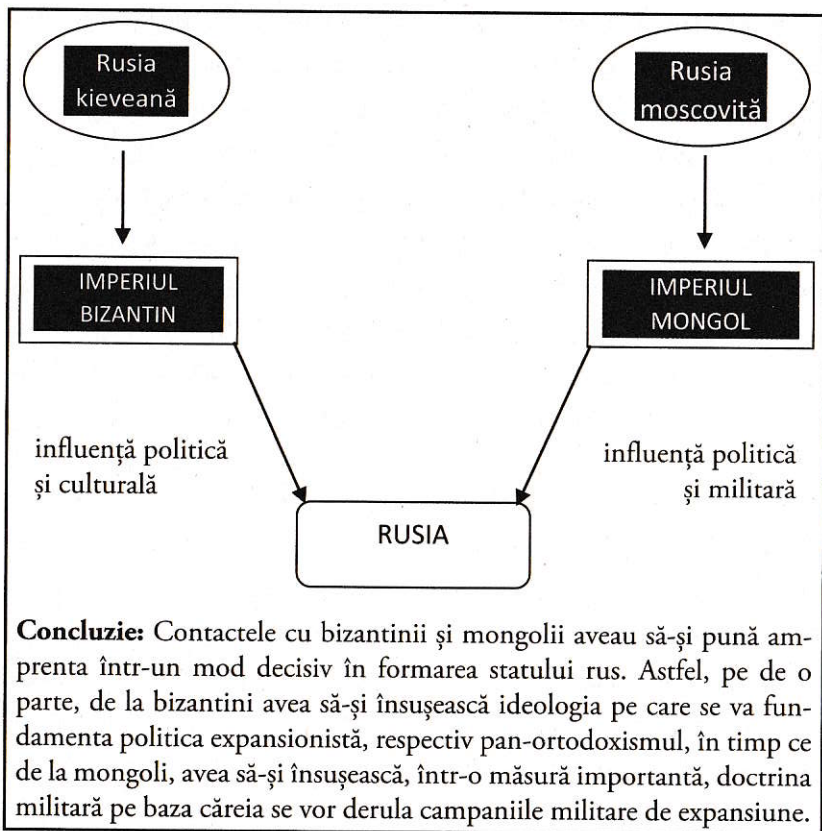
care au avut-o de peste un secol³¹.

Pe timpul ocupației mongole, Moscova avea să se afirme, gradual, ca principal centru de putere în jurul căruia urma să se formeze statul național rus. La ascensiunea Moscovei, aveau să contribuie, într-o măsură importantă, așa cum vom observa, chiar tătarii. În primă fază, cnejii Moscovei au fost obedienți Hoardei de Aur pentru a primi dreptul de stăpânire și de a aduna tributul pentru tătarii, iar când au acumulat suficientă putere au fost capabili să-și sporească prestigiul încercând să-i învingă pe tătarii așa cum s-a întâmplat, în 1380, în bătălia de la Kulikovo. Împotriva tătarilor avea să se întoarcă chiar pacea mongolă instaurată, care a permis restabilirea drumurilor comerciale terestre care legau Rusia de China.

Presiunea exercitată de Hoarda de Aur a favorizat procesul de unificare a pământurilor rusești cu motivație pur fiscală, în stabilirea unui centru conducător al colectării taxelor în entitatea statală a Moscovei, în impunerea unui model de guvernare politică de tip autocratic și, de asemenea, în consolidarea amestecului etnic între slavi și turco-mongoli. Regiunea moscovită, îndepărtată de centrul originar rus, și încă săracă în resurse, a fost în primă fază un stat tampon la contactul dintre ținuturile rusești libere ce plăteau tribut și ținuturile rusești ce erau administrate direct de către mongoli. Ulterior, zona moscovită a devenit independentă datorită colapsului ținuturilor rusești ce formau aria slavă și și-a extins controlul asupra rutelor comerciale de pe întregul sistem hidrografic radial, fapt ce avea să pună la dispoziția statului resursele necesare expansiunii sale.

31. Ibidem, pag. 44-45.

Figura nr. 1. Influențe politico-militare și culturale în formarea statului rus

Expansiunea Moscovei avea să vizeze, cu prioritate, frontiera istorică, apoi teritoriile statelor învecinate, realizându-se în largi cercuri concentrice, prima direcție către nord fiind consecința necesității preluării Novgorodului și, prin extensie, a unor vaste teritorii subarctice. A doua direcție a fost către sud-vest, spre statul polono-lituanian, frontiera mutându-se spre Nipru, iar Kievul devenind bastionul întărit al Moscovei. A treia direc-

ție de expansiune, spre est, a fost declanșată de Ivan al IV-lea care a atacat și cucerit Kazanul, în 1552, și a avansat, mai apoi, dincolo de Volga, spre Astrahan și Marea Caspică, punând astfel capăt influenței tătare. Politica de cucerire a fost urmată de una de colonizare cu populație de origine slavă a teritoriilor, fapt ce a determinat gravitarea noilor ținuturi de centrul moscovit. Direcționând expansiunea atât în Est, cât și în Vest, înglobând comunitățile etno-lingvistice slave și ținând cont de structura ținuturilor riverane bazinelor hidrografice principale, s-a creat contextul în care slavii estici devin centrul viitoarei națiuni ruse moderne³².

Identitatea religioasă – implicații politice și culturale.

Convertirea la creștinism a rușilor în anul 988 d.Hr. a sporit schimburile culturale cu lumea europeană și a creat premisele integrării statului kievean în sistemul de relații internaționale existent la vremea respectivă. La momentul convertirii, în secolul X, Bizanțul reprezenta cel mai important oraș european, unde erau concentrate instituții culturale puternice, religioase și laice. În consecință, Bizanțul a constituit, pentru lumea rusească, un reper și un model, astfel că după căderea Bizanțului, în 1453, Moscova și-a arogat titlul de cea de-a treia Romă, un gest cu puternice semnificații politice și culturale. Convertirea rușilor a intensificat dezvoltarea politică a regiunii prin legătura pe care creștinismul o făcea între conducător și supuși, printr-o dublă loialitate religioasă și politică. Prin preoțimea creștină, biserica și-a asumat sarcina civilizatoare a evanghelizării populației și a educării elitei politice. Călugări din Bizanț și Balcani au

32. Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, Sandra Cristea, Claudiu Degeratu, Radu Baltasiu, *Sociologia și Geopolitica Frontierei*, vol. II, Editura Floarea Albastră, București, 1995, pag. 169, 172.